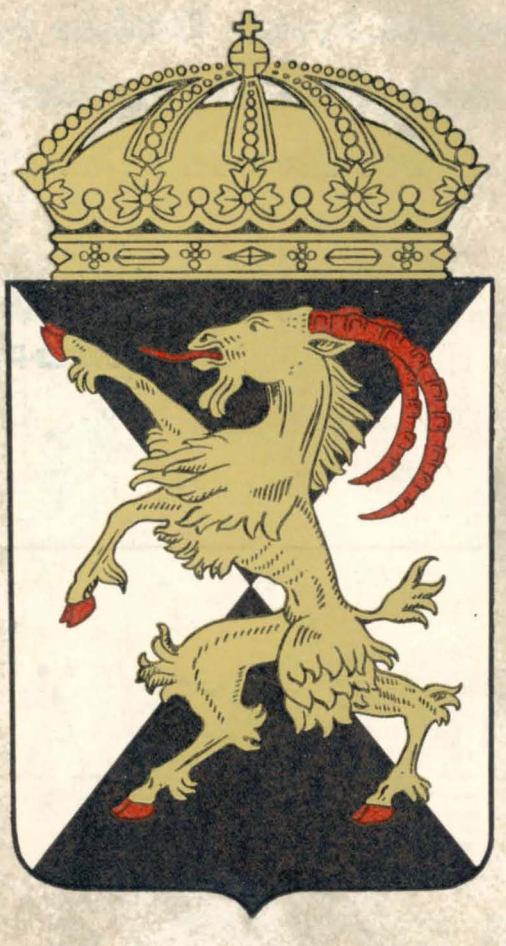

Gör hemmet trivsammare med

DURO

DURO-tapeterna är en god exponent för hemortens industrier. Begär därför DURO nästa gång och du får en vacker hållbar tapet från din egen hembygd

A-B
DUROTAPET
HAGASTRÖM

Att spara

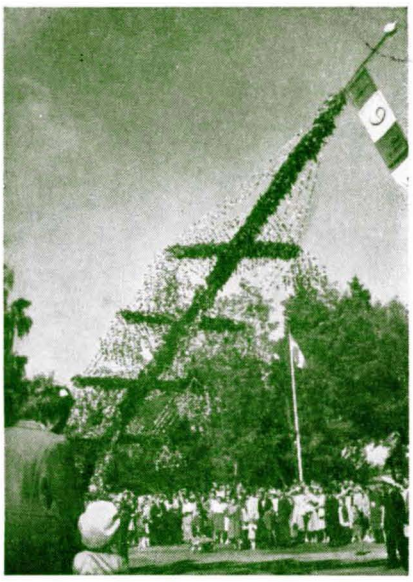
- rationellt spara - det är som att träna, att sträva målmedvetet efter en strängare linje och därigenom till slut bli något, ha något, betyda något

* * *

GEFLE SPARBANK

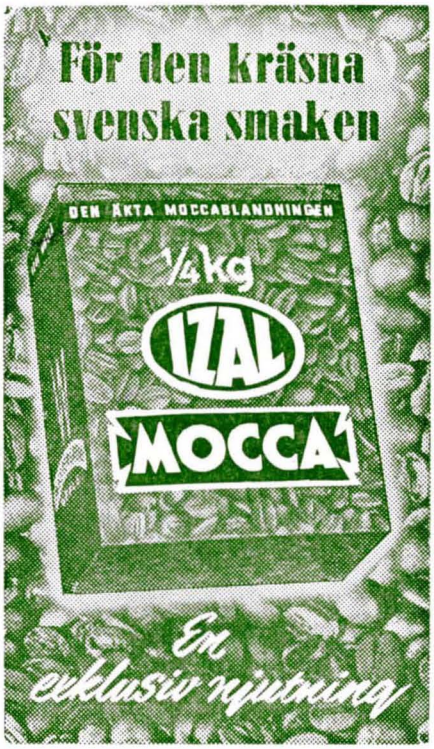
FURUVIK

— ett sommarparadis för ung och gammal

*

Midsommar-festligheter 19 juni-5 juli

BOCKEN - 1953

MEDLEMSBLAD FÖR HÄLSINGE REGEMENTES KAMRATFÖRENING

Redaktion: Kapten Gert Nilsson

HÄLSINGE REGEMENTES KAMRATFÖRENINGS UPPGIFT

är att verka för vidmakthållandet och stärkandet av sambandet mellan regementet och bygden samt att främja samhörigheten mellan nuvarande och förutvarande hälsingesoldater.

Medlemskap kan vinnas av varje svensk man och kvinna, som hyser intresse för föreningens verksamhet.

*

Ordförande: Överste H. Berggren, I 14, tfn 297 80, GÄVLE. Vice ordförande: Major Arne Dyberg, I 14, tfn 297 80, GÄVLE. Sekreterare Kapten Gert Nilsson, I 14, tfn 297 80, GÄVLE, Kassör: Förvaltare E. V. Andersson, I 14, tfn 297 80, GÄVLE. Övriga styrelseledamöter: Riksdagsman Per Persson, Norrby 10, RUNEMO, landstingsman Edvin Jansson, HARNÄS, överstelöjtnant K. G. Sohlén, Strindbergsgatan 32, STOCKHOLM, häradsdomare O. Östling, Östanbäck, N. VALBO, riksdagsman Jon Jonsson, BOLLNÄS, vaktmästare H. Månsson, 4. Tvärgatan 43, GÄVLE, häradsdomare J. A. Andersson, Hägnan, TRÖNÖDAL, riksdagsman G. Fröderberg, ARBRÅ.

*

Vid medlemsanmälan eller anskaffning av medlemsnål, minnesskrift m m vänd Eder till Kapten Gert Nilsson, I 14

Tel.: Gävle 29780

Föreningens postgirokonto

137332

SEXTONDE ÅRGÅNGEN 1953

GÄVLE 1953 GEFLEBORGS TRYCKERIAKTIEBOLAG

Detta Nummer

har tillkommit genom stöd av bl. a. följande firmor

F. Ahlgrens Tekn. Fabrik A/B, Gävle

A/B Elektro-Armatur, Gävle

Vict. Th. Engwall & Co Kommanditbolag

SKF Hofors Bruk, Hofors

Kopparfors A/B

Korsnäs A/B, Gävle 2

Carl Larsson Fotografiska Atelier &

Gävle Klichéanstalt Aktiebolag, Gävle

Gävleortens Mejeriförening u. p. a., Gävle

Möbelproduktion A/B, Gävle

See Fabriks A/B, Sandviken

Stockholm-Gävle Slakteriförening u. p. a., Enskede

A. U. Wahlbergs A/B, Juvelerarefirma, Gävle

Jacob Wennberg Aktiebolag, Gävle

Åkerson & Co. Aktiebolag, Gävle

Bergii Tobakshandel A/B, Gävle

Eric Börjesson, Järnhandel, Gävle

Elektriska Kompaniet A/B, Gävle

Hallbergs Bokhandel, Gävle

E. Johansson, Hovjuvelerare, Gävle

Norelius & Thorssell A/B, Gävle

Skriv o. Ritboks A/B, Gävle

A. Hildebrand, Hovjuvelerare A/B, Gävle—Sandviken

Söderlund & Lindström mek. verkstäder, Gävle

HÄLSINGE REGEMENTES KAMRATFÖRENING HYLLAR MINNET AV

Urmakaren Fritz Larsson Gävle
Herr Evald Hansson Norrköping
Kaptenen P. Silfverstolpe Stockholm
Civilingenjören J. Ekelöf Stockholm
Musikfanjunkaren A. G. Eriksson Tranås
Handlanden Per Persson Bollnäs
Kantor Einar Strand Torsåker
Herr Oskar Lönn Forsa
F. d. Soldaten J. Näslund Kilafors
Förmannen O. E. Letterström Stockholm
Djurvårdaren Ernst Åberg Furuvik
F. d. Soldaten C. J. Lind Torsåker
Bankkamreren Gunnar Larsson Bollnäs
Vaktkonstapeln S. W. Andersson Gävle

Regementets fana

överlämnad av Hans Maj:t Konungen den 29 september 1952 och komponerad i enlighet med 1686 års förordning, som föreskriver att fanan skall vara prydd med en fri »gohl spring Båck, som de av ålder gjort, och skall fanan delas i fyra rutor hvitt och svart korssvis ifrån alle fanornes fyra hörnen, efter som Gestrikland hafver sitt vapen i hvitt och Helsinglandsz i svart». Den nya fanan är av den karolinska typen, heraldiskt stiltrogen samt försedd med elva segernamn, av vilka Novgorod 1611 är tillerkänt regementet av senaste fankommittén med ensamrätt.

— Jag tilldelar Hälsinge Regemente denna nya fana. I ären skyldiga att den med liv och blod försvara. Loven I att med mandom och trohet uppfylla denna plikt mot konungen och fäderneslandet så svaren därtill ja.

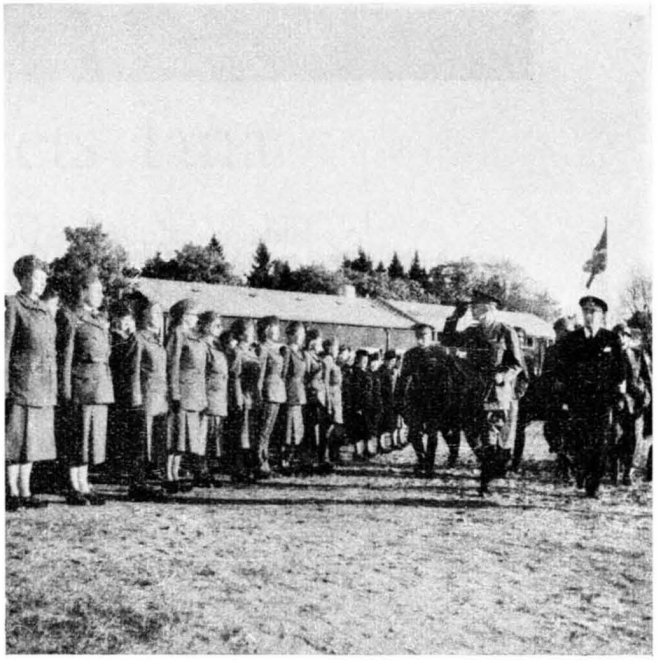
Fanöverlämningen

Fanföraren har emottagit fanan av regementschefen och går med den till fanvakten

— Jag tilldelar Hälsinge regemente denna nya fana. I ären skyldiga att den med liv och blod försvara. Loven I att med mandom och trohet uppfylla denna plikt mot konungen och fäderneslandet, så svaren därtill ja. Så lödo konungens ord, då han måndagen den 29 september som avslutning på de stora krigsmaktsövningarna till Hälsinge regemente utdelade dess nya fana. Konungen fick ett rungande ja till svar från regementets hela inneliggande styrka som stod uppställd på lilla fältet.

Överste Berggren trädde så fram till tribunen och mottog den nya fanan ur konungens hand. Fanans botten var i svart och vitt och regementets ursprungliga färger hade alltså åter kommit till heder. Översten överlämnade i sin tur fanan till fanföraren löjtnant Fornwall. Samtidigt som denne marscherade

Konungen hälsar på major Gustaf Swedlund medan majorerna Svenson och Grundell tittar på. I bakgrunden prins Bertil. På bilden t. h. hälsar konungen på lottorna

till fanvakten avmarscherade löjtnant Rydvall från platsen med den gamla blågula bataljonsfanan.

Fanöverlämnandet blev i det strålande vackra höstvädret en stämningsfull och vacker ceremoni. Därtill bidrog inte minst den ståtliga ram som regementets 3.500 fältgrå mannar utgjorde. Med front mot konungens tribun stod första rekrytbataljonen under major Berg, andra rekrytbataljonen och repetitionsstyrkornas brigadstadskompani under major Nilsson, repetitionsstyrkornas andra bataljon under major Söderström, cykelskyttebataljonen och stabskompaniet Fo 21 under kapten Pettersson samt kasernkompaniet under major Dahlgren. Dessutom deltog frivilliga försvarsorganisationer.

Kapten Karlström tjänstgjorde som vakthavande kapten. H M Konungens kommandotecken fördes av löjtnant Karlström. Löjtnanterna Rydvall och Fornwall tjänstgjorde som förste fanförare. Andre fanförare var sergeanterna Berlin och Bodecker. Fanvakten, åtta fansoldater utgick ur femte kompaniet.

Stora åskådarmassor hade mött upp då överste Berggren kl. 15.30 tog emot regementet. Några minuter därefter anlände överbefälhavaren tillsammans med bl. a. generalerna Ehrenswärd och Tamm och placerade sig på åskådarplats. Under de civila åskådarnas hurrarop anlände konungen och prins Bertil kl. 15.35 i sällskap med bl. a. general Cedershiöld och landshövding Elon Andersson till platsen där löjtnant Karlström väntade med konungens kommandotecken. De kungliga begåvo sig omedelbart till den av åtta svenska flaggor flankerade tribunen under det att musikkåren spelade »Svenska arméns paradmarsch». Sedan konungens hälsning »Goddag kamrater» besvarats med ett taktfast »Gud bevare konungen» följde fanöverlämningen.

Konungen gjorde därefter en inspektionsrond utmed fronten. Han började på västra sidan, där plats reserverats för regementets pensionerade personal. Överbefälhavarens fader, gamle majoren Gustaf Swedlund, blev därvid föremål för konungens särskilda uppmärksamhet då majestätet stannade och skakade hand med honom. Då konungen återvänt till sin plats på tribunen följde bön av pastor Lewis Nyberg. Sedan överste Berggren utbringat ett kraftigt besvarat »Leve konungen» följt av musikkårens fanfarer och kungssången var högtidligheten avslutad. Konungen återvände till sin bil till tonerna av paradmarschen.

Överste Berggren anbefallde så fanmarsch och sedan översten tackat repetitionsbataljonen för dess insats i krigsmaktsövningen följde förbimarsch.

Regementets gamla fana — överlämnad av konung Oscar II — förs bort för att troppas för sista gången

NOVGOROD 1611

- ett nytt namn på regementets fana

Av major Rickard Nilsson

När vårt gamla regemente med den nya fanan tillerkänts segernamnet »Novgorod 1611» innebär detta icke endast ett pampigt tillskott i den förut stolta raden av tio segernamn från fornstora dar. Med årtalet 1611 på fanan har regementets traditioner förts tillbaka till de gamla hälsinge- och gästrikefänikorna, och årtalet 1624 kan icke längre gälla som vårt regementes födelseår, om man icke särskilt intresserar sig för själva ordet »regemente» med dess administrativa innebörd. Lika godtyckligt är det att utse 1500-talets fänikor som ursprung och upphov till alla de förband, som rekryterats från våra bygder till krigstjänst under fanan med bocken.

»Man ur huse-plikten» har intet avbrott i vårt land, senare lagar kunna direkt härledas från äldre, skrivna eller oskrivna, och ursprunget till vårt gamla Hälsinge regemente ha vi för alltid förlorat i sagans natt.

Samlingen till landskap, som föregick uppkomsten av riksenheten, skedde av militära skäl till gemensamt försvar av hembygd eller för gemensam »ledung» mot rikare nejder, när skördarna icke förslogo, äventyren lockade och kungarna i Gårdarike önskade fler landsmän till hirden. Militära förband med fast organisation och taktiska former hade urgammal tradition redan på den tiden, och det är mycket möjligt att Tors bock fördes som fälttecken framför fylkingen, när Holmgård grundades, den stad som de underkuvade med sitt uttal kallade Novgorod. Fälttåget till Moskva 1609 och stormningen av Novgorod bör man sålunda icke fatta som inledningen till senare utflykter i samma riktning. De utgöra en efterdyning till tidigare företag av ännu större räckvidd.

Fältherren hette Jakob Pontusson de la Gardie Fader Pontus hade sprattlande hämtats som fång från danskarna vid stormningen av Varberg 1565 där även hälsingar varit i elden och mycket väl kar ha gjort den fina fångsten. Pontus de la Gardie bytte utan större tvekan fälttecken sedan svensk sold visat sig vara något större än den danska. Vi finna honom 10 år senare på erövrarstråt i Estland, där medföljande hälsingar kunnat plita namnet Narva på fanar — om de haft någon och kunnat skriva. Namnet kom ju dit ändå i senare sammanhang. Tyvärr trillade den gode fältherren i floden Narova år 158[illegible] och hade icke haft tid att lära sig simma, varför den lille tvååriga sonen Jakob aldrig hann lära sig något om krigskonst från fadern själv.

År 1609 finna vi emellertid Jakob P:son som fullt utbildad fältherre på väg till Moskva vid en ålder av endast 26 år. Om han levat i våra dagar hade han som nybakad löjtnant anförtrotts en pluton. Nu stod han i spetsen för en brokig och bråkig skara legoknektar av skottar och fransmän med inslag av utskrivna bönder från Sverige och den finska landsändan. De senare åtnjöto för tillfället icke det bästa anseende utan hade av kung Karl IX karakteriserats som »en hop odugligt folk som tjänte bättre gå vall än bära värjor». En senare utbredd ovilja mot att bära ränsel, kalv eller mara kallad, hade redan förmärkts i form av trilska mot de tunga harnesk-plåtarna. Även okynnessjukskrivning hade av kungen påtalats som ett utbrett oskick i det att de »ha skyllt på än den ena än den andra skavanken, som lige äro blevne halta, somlige blinde och alla hava ropat hem». Anledning till missnöje fanns förvisso Vägen till Moskva var lång och förekommande fal

av hälta och skoskav förklarliga. Till råga på allt hade ryska hjälptrupper sällat sig till kolonnen och ådragit sig finnarnas ilska på grund av opålitlighet vid batalj, då de brukade passa på att plundra trossen i stället för att slåss. Närvaron av ryssar även på svensk sida hade sin förklaring i det rådande tillståndet i det Moskowitiska riket, ett tillstånd av lycklig anarki i så imponerande mått även för ryska förhållanden att det i historien går under namnet »den stora oredan». Som huvudintressenter i röran hade två kungar av huset Vasa anmält sig. Kung Sigismund hade även sänt trupper till Moskwa, där slagsmålet om tronen länge pågått mellan ett flertal arvtagare, av vilka de flesta hette Dmitrij eller kallade sig så efter en försvunnen tronföljare, som sannolikt i vanlig ordning slagits ihjäl. Två av dessa Dmitrij har av eftervärlden tillerkänts tillnamnet »den falske» på grund av fiffel med släktregistren, medan en tredje väl förtjänat samma titel på grund av mångsidig och allmän opålitlighet i övrigt, ehuru han aldrig utgav sig för att vara en annan Dmitrij än den han var.

Namnet Novgorod är från början förknippat med de la Gardies fälttåg. Belägen vid Ilmens strand svepte den svenska hären redan under de första marschpassen förbi staden under ivrigt trätande. Någon månad senare kom den tillbaka i omvänd marschordning med finnarna i täten och de la Gardie i kön, den senare under ständiga böner och hotelser, de förra envist krävande sin sold. Sedan pengar med tjänliga medel anskaffats i den rika handelsstadens närhet började marschen mot Moskwa på nytt.

Eftersom de i fälttåget deltagande hälsingarna icke särskilt omnämnas i samband med bråket om solden får man väl antaga att dessa förhållit sig lugna, måhända i visshet om att avståndet mellan hemorten norr om Dalälven och Stockholm inte var större än att man sedermera kunde giva kraven på innestående tillgodohavanden påtagligt eftertryck, om så skulle krävas. Dessutom kunde det ju vara bättre att ha pengarna hemma i Hälsingland än i osäkert förvar bland detta tjuvaktiga sällskap.

I närheten av Moskwa råkade man på »den falske Dmitrij» nummer två och hans trogna. Sedan man skingrat dessa och samtidigt passat på att göra upp med alla opålitliga i det egna följet, tågade de la Gardie och hans trupper in i den ryska huvudstaden under folkets jubel. Efter en välförtjänt marschrast ryckte nu de la Gardie mot den polska hären. I sällskap hade han en tredje Dmitirj med ryska och andra hjälptrupper. Redan i början råkade man i gräl med varandra. En stilla inledande knuffning övergick snart till öppet slagsmål, som slutade med att ryssar och legoknektar plundrade trossen under fortsatt inbördes krigande, varefter de sprungo över till fienden, när denne kom inom synhåll. I den allmänna röran lyckades de la Gardie rädda sig undan med den svenska och finska delen av hären och återkom i juli 1610 till Novgorod med omkring 400 man i leden. Det låg nu nära till hands att fresta en stormning för att få kontanter, men finnarna ville alltjämt ha betalning i förskott och de la Gardie fortsatte då under ständigt bråk och trassel till Viborg. Där kunde han nu av egna medel betala de överlevande och lugnet återställdes. Behållningen av fälttåget mot Moskwa blev alltså ungefär densamma som vid senare försök i samma riktning, men de la Gardie gav icke tappt. Han beslöt att under den närmaste tiden ägna sig åt de mera närliggande fästena Kexholm, Nöteborg och Ladoga. På nyåret 1611 hade de la Gardie fått förstärkningar nog för att börja ett vinterfälttåg med en här » i fårskinnspälsar och lappskor». Nu hade även fler hälsingar anlänt med Olof Helsings och Jakob Velamssons fänikor, tillhörande Hans von Rekenbergers regemente, och då gick det, som man kunde vänta, snart bättre i fortsättningen.

Ett nattligt stormningsförsök av Nöteborg misslyckades emellertid och lika illa gick det vid ett försök att taga fästet Ladoga. En vid Kexholm kvarlämnad styrka vände på krigslyckan och tog en natt helt överraskande denna starka fästning, och de la Gardie beslöt då att fortsätta mot Novgorod igen. Kommen halvvägs blev han liggande en tid vid Solcy i avvaktan på diplomatiska underhandlingar, som resulterade i att Gustaf Adolf 23/6 valdes till rysk storfurste. En polsk här hann under tiden dyka upp vid Novgorod och stadens borgare ropade på hjälp hos de la Gardie, som genast satte sina trupper på marsch. Vid framkomsten till Novgorod hade den polska hären försvunnit och borgarna i den goda staden voro då föga benägna att släppa in svenskarna, vars matvanor voro kända som stora och dyra. Nya underhandlingar började, men dessa drogo ut på tiden och handlade mest om »den stora oredan» i största allmänhet. Inför utsikten att åter behöva traska mot Moskwa beslöt nu de la Gardie att våga en stormning mot den stad, som han nu sett tillräckligt många gånger på sina marscher och innerligt hunnit tröttna på. Staden var starkt försvarad av ryska trupper, hade murar och fästen samt skyddades av den breda floden Volchov.

Planen var enkel. Ett skenföretag skulle ansättas av von Rekenbergers regemente med överskeppningsbåtar över Volchov och sedan skulle huvudstöten ansättas mot den s. k. Sofia-delen av staden.

Natten till den 16 juli utfördes stormningen. Skenanfallet lyckades, och de båda hälsingefänikorna

drogo till sig huvuddelen av försvarsstyrkorna. Där torde alltså den hetaste striden ha stått. Huvudanfallet ansattes utan artilleriförberedelse. Två stadsportar sprängdes med minladdningar och stormkolonnerna strömmade in i staden. Rytteri rensade gatorna, panik uppstod och ryssarna övergick nu till allmän plundring för att åtminstone på något sätt deltaga i övningen och förekomma svenskarna. Försvararna hade styrkt sig med vodka och de taktiska motdragen blevo därför en smula vingliga. Staden antändes under plundringen, som av ryssarna utsträcktes även till de stadsdelar, som svenskarna ännu icke stormat. Det starka fästet i staden kapitulerade utan strid, men under många svärord över de svenske och deras hövding, av ryssarna med många fula tillnamn försedd. Öknamnen bar han med jämnmod, men han reagerade häftigt när han i böneskrifter kallades för Jakov Pontusov.

Erövringen av Novgorod anses som ett gott exempel på en väl genomförd våldsam stormning, förebådande den anfallstaktik som sedermera blev den speciellt svenska. Den politiska följden blev till slut freden i Stolbova, som gav Sverige fred med det moskowitiska väldet i nära 100 år och möjliggjorde uppbyggandet av storhetstidens svenska välde.

Om Olof Helsings och Jakob Velamssons fänikor någonsin återkommo till hemlandet är ovisst. Ännu 1624 lågo de kvar i trakten av Reval och anslöto där till det Hälsinge regemente, som sedermera ingick i Gustaf II Adolfs Livlandsarmé.

På 1630-talet finna vi dem i garnison i en tysk stad med det trevliga namnet Öls. De överlevande från Novgorod torde då ha nått en tämligen mogen ålder och haft all anledning att klaga över lång inkallelse.

Om framställningar om tjänstledighet för besök hemma i Arbrå och Alfta talar icke krigsarkiven, men desto mer om fortsatta långa marscher, hårda fältslag och erövringar av städer, fjärran från Novgorod, Gävle och Söderhamn.

De som möjligen någon gång återsåg hemtrakten hade otvivelaktigt mycket att berätta om.

FÖR ALL VÄRLDENS ÖRON

LÅT LJUDET FRÅN EN AGA RADIO NÅ ÄVEN EDRA ÖRON

Var så god

Er nya

STANDARD VANGUARD 1953

GOODYEAR

bildäck · traktordäck

hästvagnsdäck

LANTBRUKSMASKINER

Bilverkstad

Gummiverkstad

TOLLERZ

BIL & TRAKTOR

Gävle

KUNGABESÖKET I GÄVLE

I samband med den stora krigsmaktsövningen i september gästade kung Gustaf VI Adolf Gävle och Gästrikland. Konungen bodde under sitt besök på Gävle slott, där trupp från Hälsinge regemente gick högvakt under tiden 23—29 september. Monarken anlände till Gävle tisdagen den 23:e men återvände till huvudstaden redan efter lunch på onsdagen för att övervara konseljen. På torsdagen var emellertid konungen åter i Gävle.

Redan i Furuvik mötte fyra gulhjälmade militärpoliser på motorcyklar den kungliga bilen för att lotsa den genom åskådarmassorna till Gävle slott, där landshövding Elon Andersson hälsade konungen välkommen från slottstrappan. I bakgrunden stodo ÖB general Swedlund, överste Berggren och major Dyberg. I konungens svit märktes chefen för konungens stab general Cedershiöld och adjutanten major von Horn. Monarkens besök var av uteslutande militär art och sedan han tagit emot vakten, som stod under löjtnant Trångs befäl, och ropet »Gud bevare konungen» förklingat hälsade konungen på folket med honnör och försvann in till den väntande middagen.

Tidigare på dagen hade gävleborna fått se vaktparaden marschera genom stadens gator. En ovanlig syn eftersom det inte hänt sedan 1936 då Gustaf V besökte staden. Även då gick det alltså högvakt vid Gävle slott. Vakten den här gången utgick med en officer, en underofficer samt 20 man omväxlande från 5:e och 2:a kompanierna. Vita damasker, liv- och kpistremmar samt vita handskar gjorde sitt till för att höja elegansen när vakten med den från Dalregementet förstärkta till 30 man uppgående regementsorkestern i spetsen utgick från regementet. Man marscherade sedan via Drottningbron—Nygatan—Esplanadgatan—Drottninggatan—Kungsgatan upp till slottet. Vaktavlösning skedde varje dag klockan 12. Publikintresset var vid dessa tillfällen mycket stort, och vakten hade det ibland ganska besvärligt att i folkträngseln ta sig fram på borggården, men med polisens hjälp gick avlösningarna elegant och utan intermezzon. Sex poster vid fem postställen vaktade slottet. Vid slottstrappan stod dubbelpost. Övriga postställen voro stora grinden, västra grinden, västra flygeln samt köksdörren. Vaktchefen och ställföreträdaren voro förlagda i ett rum i västra flygeln medan vakten i övrigt till en del hade förlagts i ett tvättrum i samma byggnad. Rummet hade tillfälligt möblerats med sängar, bord och stolar. Övriga lågo i ett tält omedelbart intill flygeln.

Konungens program på tisdagskvällen upptog ett »krigsråd» som hölls i högkvarteret på Hälsinge regemente och som omgavs med djupaste sekretess. Överbefälhavaren Swedlund informerade där konungen,

statsminister Erlander, försvarsminister Nilsson och inrikesminister Hedlund om gästrikemanövern. Närvarande voro även flygvapenchefen general Nordenskiöld, chefen för marinen amiral Strömbäck och försvarsstabschefen general Åkerman. »Krigsrådet» varade i två timmar. Redan före klockan 7 på onsdagsmorgonen reste konungen i sällskap med ministrarna och general Swedlund ut för att följa landstigningen på kusten norr om Gävle och luftlandsättningen i Ockelbo.

Efter återkomsten på torsdagen väntade en hård dag konungen då han före kl. 9 på fredagsmorgonen lämnade Gävle slott tillsammans med prins Bertil för att besöka krigsskådeplats och hemmafront. Sandviken var första målet för den kungliga bilen. Skolbarnen i Sandbacka mötte monarken med hurrarop och kungssången. Disponent Erik W. Forsberg hälsade konungen välkommen till Sandviken. Intendent Ragnar Berglund och ingenjör Karl Berglund voro sedan ciceroner då civilförsvarsanläggningen och fjärrhjälpsövningen besågs. Färden fortsatte sedan mot fronten via Ockelbo. Vid den vackra Viksjön tog sällskapet lunchpaus. En bastant kantin bars fram och konungen intog maten i det fria tillsammans med stabschefen och adjutanten. Efter uppehållet bilade man fram till de yttersta linjerna i Hagsta och där inspekterade monarken truppen med stort intresse. Han förhörde sig ingående med plutonscheferna om mannarnas strapatser under övningarna. — Var finns plutonchefen? ropade konungen sin vana trogen, när han kommit över till de yttersta posteringarna på fiendesidan. — Vem ropar? undrade en trygg knekt på norrlandsdialekt. Som man ropar i skogen . . . Efter ett par timmar återvände konungen

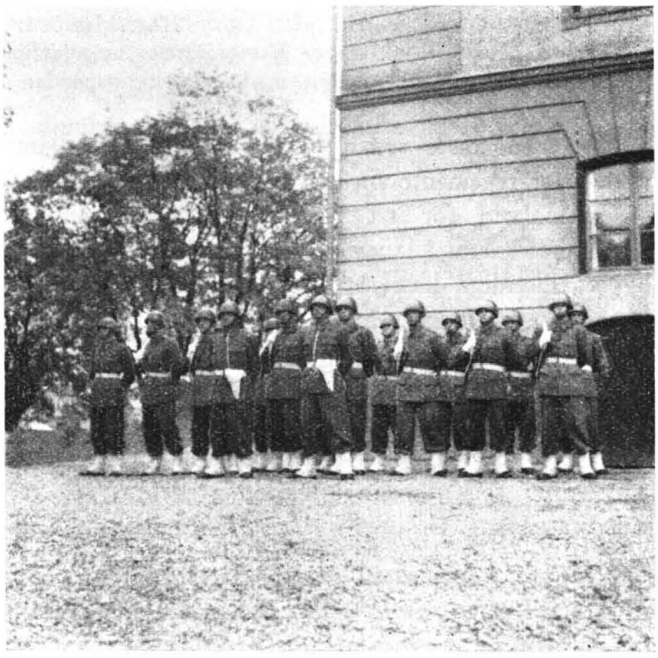

till Gävle och den väntande middagen hos ÖB på Hälsinge regemente.

Ett 40-tal inbjudna övervar middagen på regementets officersmäss. Överbefälhavaren och överste Berggren mötte konungen vid porten och inne i mässen hälsade majestätet på samtliga middagsdeltagare. Middagen avåts under bästa stämning (inga tal förekom). Vid sin högra sida hade konungen landshövding Hammarskjöld och till vänster generallöjtnant Nordenskiöld. Mitt emot satt överbefälhavaren med prins Bertil till höger och landshövding Elon Andersson till vänster.

På söndagsförmiddagen besökte konungen tillsammans med landshövding Elon Andersson A-styrkans etapplinjer i Järbo, där han intresserat besåg väl maskerade reparationsverkstäder. Under en timme gick konungen från avdelning till avdelning och bl. a. åsåg han bärgningen av en omkullvräkt lastbil. Efter överlämningen av Hälsinge regementes nya fana på måndagen återvände kung Gustaf Adolf till huvudstaden.

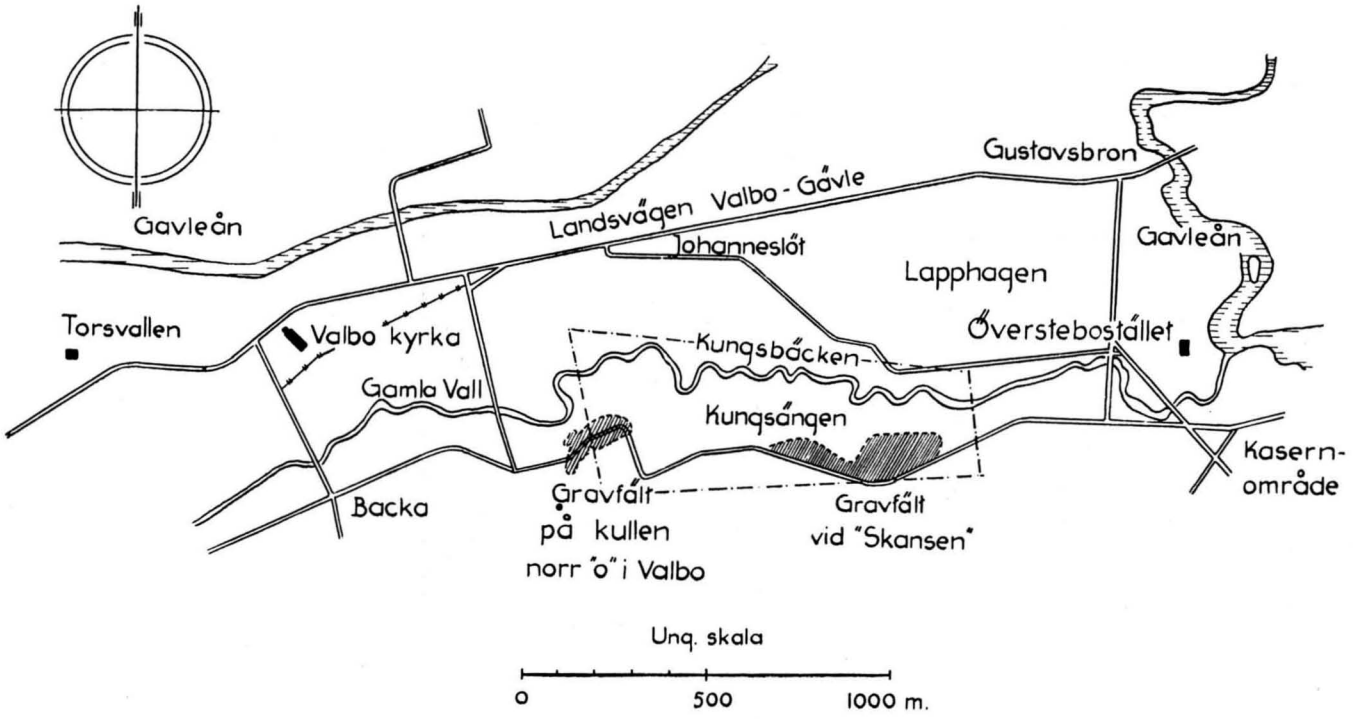

Kungsbäck och Vall

Vad ett par ortnamn kunna berätta

Av fil. dr Folke Hedblom

Kartskiss över Vall och Kungsängen
Den streckade linjen anger Kungsängens ungefärliga omfattning enligt kartor från mitten av 1700-talet. I närheten av skansen har den medeltida kungsgården legat, och strax intill har Vibron fört trafiken över bäcken

För snart 45 år sedan — det var 1909 — lämnade vårt regemente sin gamla lägerplats på Mohed i Hälsingland för att på en nyare tids militära manér kaserneras i länets residensstad. Där hade man byggt tidsenliga kaserner med tillhörande ekonomibyggnader på mark som tillhörde egendomen Kungsbäck inom Gävle stads område. Några av Kungsbäcks herrgårds gamla låga hus stå fortfarande kvar invid kasernerna. Egendomen Kungsbäck låg i utkanten på stadens mark och gränsade omedelbart till Valbo socken, där kungsladugården[1] Vall var närmsta granne. Gränsen mellan Kungsbäck och Vall, som tillika var sockengräns, gick i ett mindre vattendrag, Kungsbäcken, i nedersta sträckan av dess lopp innan den faller ut i Gavleån. Också Vall, som sedan gammalt var kronoegendom, togs i anspråk för regementet, och översten fick sin tjänstebostad i Valls herrgård, Sveriges vackrast belägna regementschefsboställe, har det sagts.

Att egendomen Kungsbäck fått sitt namn av Kungsbäcken är ju utan vidare klart. Mindre klart är namnet *Kungsbäcken.* För att förstå hur detta kommit till är det nödvändigt att något närmare studera den äldre topografien i trakten kring bäcken.

Kronoegendomen Vall, vars ägor lades ut till övningsfält för regementet, bestod sedan gammalt av två delar. Det var dels det ursprungliga hemmanet

[1]) Ordet *ladugård* betyder här inte »fähus, kostall» utan »utgård under en större gård», i vårt fall kungsgården Gävle slott.

Vall, som troligen ända sedan kristendomens införande i våra bygder på 1100-talet och fram till 1602 varit Valbo sockens prästboställe och dels kronoägan *Kungsängen.* Denna utgjordes av ett område som upptog större delen av det nuvarande Stora övningsfältet på ömse sidor om bäcken ungefär från Valls ladugård bort till den barrskogsholme inte långt från Valbo kyrka, som vi gamla kungsbäcksbeväringar bäst känna under benämningen »kullen strax norr o i Valbo» på generalstabskartan. (Den väcker många minnen av leriga ålningar och flåsande ansatser!) Denna mark som varit i kronans ägo sedan urminnes tid, förekommer i äldre handlingar redan på 1500-talet. År 1552 kallas den i skatteräkenskaperna »den kongl. engen liggiandis vid Gefle», på vilken man för kronans räkning bärgade 43 lass hö. År 1565 donerade Erik XIV »Kongl. Maj:ts egen äng» till en enskild person, hövitsmannen Mats Törne, bekant som chef för det norrländska militärförband som utgjorde en föregångare till Hälsinge regemente. Mats Törne hade enligt en anteckning från följande år »sin sätegård» på Kungsängen, som alltså på sätt och vis kan sägas ha 400-åriga anor i regementets historia! Upplysningen att det fanns en sätesgård där, säger oss också, att det som i de kamerala akterna kallas »äng» inte skall uppfattas som blott och bart en höbärande slåtteräng. Till denna hörde också gårdstomt med boningshus, fähus och andra byggnader, kanske även åker och skogsmark. Troligt är att egendomen tidigare varit ett hemman, som mot slutet av medeltiden råkat i ödesmål.

I 1566 års kronoräkenskaper förekommer en passus som öppnar nya perspektiv på Kungsängens äldre historia. Där står det: »Thenna enngh är liggiandes vtij Walbo sochnn benemdh Wibro — — —». Egendomen skulle alltså tidigare ha hetat *Vibro.* Detta namn sätter genast in den i ett större sammanhang, eftersom det förekommer på ytterligare tre ställen i Gästrikland. För att rätt kunna tolka namnet måste vi titta litet närmre på dessa platser.

I Hedesunda sockens äldsta centrum, strax norr om kyrkan, finns det en gård som heter *Kungsgården.* Om denna veta vi bl. a., att den i början på 1500-talet var kronogods, och att den 200 år tidigare kallades *Vibol.* Dess ägor gränsa omedelbart till prästboställets och sockenkyrkans mark. I norr begränsas hemmanet av en mindre å och över denna går landsvägen på en bro, som än i dag kallas *Vibron.*

I Österfärnebo finna vi precis samma topografiska situation. Intill kyrka och prästgård ligger hemmanet *Kungsgården.* Dess ägor gå ned till en å. Landsvägsbron över ån heter *Vibron.*

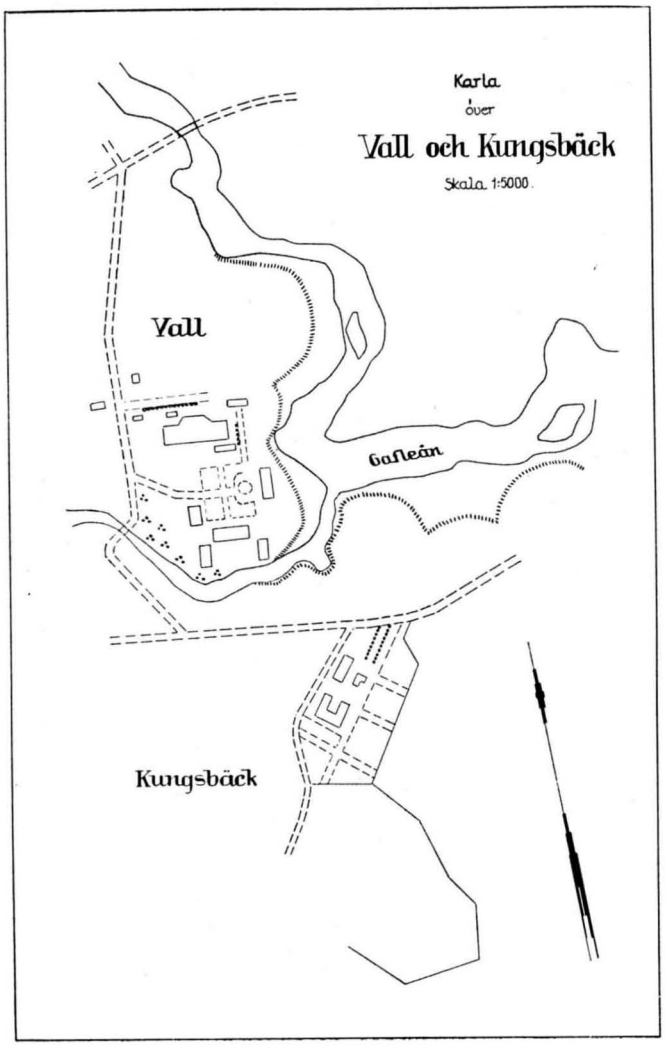
Ett motsvarande läge har också den bekanta egendomen *Kungsgården* i Ovansjö, även den tidigare kronogods. Den ligger vid Storån intill en viktig bro och har som närmsta grannar socknens prästgård och kyrka. I handlingar från medeltiden och 1500-talet heter gården *Vibol* eller *Vibro.*

Överensstämmelsen i fråga om namn och läge måste ju sägas vara slående! Just i de tre socknarnas urgamla religiösa och politiska centra ligger ett kronogods Kungsgården som tidigare hetat *Vibro* eller *Vibol.* Och se vi närmare efter så stämmer detta till punkt och pricka också på vår kungsäng på Stora övningsfältet. Även där är kungsängens, den tidigare kungsgårdens, äldre namn *Vibro.* Också där gränsar egendomen direkt till prästgård och kyrka. Vall var, som redan nämnts, Valbo sockens gamla prästboställe, och säkerligen också redan före kristendomens tid dess andliga och världsliga medelpunkt. Vi ha alltså goda skäl att söka en gemensam förklaring till namnet Vibro i alla de fyra socknarna.

Först några ord om namnet *Vall.* Detta finns på många håll i Sverige, särskilt i flertalsformen Valla. Det inehåller det svenska ordet *vall* i betydelsen »hård, öppen grässlätt» och ingår i ord som *kyrkvall* och *fäbodvall.* I många fall ha orter med namnet Vall(a) i gammal tid varit mötesplatser, då folk kommit samman i religiösa, rättsliga, politiska eller militära angelägenheter. Lägg märke till hur vi i Gästrikland ha en by Vall i kyrktrakten i Valbo, i Ärsunda och i Torsåker. Den senare är känd som ortens tingsplats under medeltiden. I Valbo heter den del av Vall som ligger bortom Valbo kyrka *Torsvallen,* ett namn som tycks vittna om att man där dyrkat guden Tor, innan Vite Krists missionärer byggde kyrka strax invid.

Då man talar om Vall i Valbo i äldre tid är det viktigt att komma ihåg, att hemmanets gårdstomt och inägor inte lågo vid nuvarande överstebostället utan vid *Gamla Vall,* intill bäcken vid Valbo kyrka, där ännu resterna av en allé från landsvägen och några husgrunder vittna om den gamla bebyggelsen. Denna sträcker sina rötter långt tillbaka i hednatiden. Det gravfält från yngre järnåldern som är beläget på kullen vid »o i Valbo», är säkerligen Valls bys forna gravbacke. Ett annat gravfält ligger vid den plats på övningsfältet som är känd under benämningen »Skansen». Det finns skäl att antaga, att gravarna där representera den gamla bebyggelsen på Kungsängen, d. v. s. kronohemmanet Vibro. Namnet *Vibro* har väl här liksom vid de övriga kungsgårdarna i Gästrikland ursprungligen avsett en bro i kungsgårdens närhet. Över Kungsbäcken måste det i gammal tid, då havet gick upp nästan till Gustafsbro, ha funnits en viktig landsvägsbro över Kungsbäcken.

Forts. sid 19.

Kungsladugården Vall och egendomen Kungsbäck

Av major Sixten Söderhielm

När större delen av kungsladugården Vall år 1909 överlämnades som övningsfält till Kungl. Hälsinge regemente var det en gammal kronodomän, som nu kom att användas för nya uppgifter.

Ursprungligen låg nog en by Vall eller ev. Vallen någonstädes söder om landsvägen mot Valbo kyrka, men denna by hade tidigt kommit under kronan. På 1500-talet organiserades lämpliga egendomar till s. k. kungsladugårdar, vilka avsågos att nyttiggöra dels egen höskörd och betesmark dels även skatteböndernas leveranser av liknande slag. Naturligt nog blev det efter tidens förhållanden stora kreatursbesättningar, som kunde hållas på en dylik gård. Och då gavs sig också namnet ganska lätt. I samband med indragningen av Valbo pastorat under Gävle i början på 1600-talet lades den mark, som redan 1443 omskrivits tillhörigt prästbordet, under ladugården.

Huvudsakligen söder om Kungsbäcken (ibland nu för tiden kallad Valbobäcken) men med en remsa även på norra sidan låg en särskilt redovisad kronoegendom under namnet Kongsänget (ängen). Denna sträckte sig ungefär från regementets badplats fram mot »o» i Valbo. Enär det äldsta kända namnet är Vij eller Vibro kan man härav sluta, att här kan ha legat en uråldrig, hednisk kultplats, som på 1500-talet redovisades som »den kongliga engen, liggiandes wid Gefle». Båda dessa två skilda egendomar anslogos 1656 jämte vissa fiskerättigheter i Gafleån och i fjärden såsom avlöning åt landshövdingen på Gävleborgs slott. Under detta sambruk kom egendomen Kongsenget att omärkligt ingå i kungsladugården Vall och namnet förekommer nu endast för ett vanligt ägoskifte. Kungsladugården sträckte sig under sin största omfattning ungefär från Gustafsbro och Kungsbäckens utflöde västerut till på andra sidan om kyrkan, till och med torpen Thorsvallen.

Medelpunkten av denna domän låg i närheten av det s. k. Gamla Vall, som antagligen låg på platsen för den gamla byn. Runt omkring i skogskanterna lågo olika stora torp, vilkas innehavare betalade sina arrenden genom dagsverken. Huvudgården Vall sköttes vanligen genom en arrendator. Säkerligen var det en någorlunda ståndsmässigt bebyggd gård, som ävenledes tidvis var bostad åt landshövdingen. Således uppbyggdes 1710 stora byggnaden väster på gården istället för den som genom vådeld uppbrunnit. Är 1727 hade slottet i Gävle härjats av eld, varför bostad åt landshövdingen först måste hyras i staden, men när landshövdingen Erik Odelström 1739 tillträdde tjänsten slog han sig med maka, friherrinnan Feif samt unge sonen Carl Casten, ned på Vall. Säkerligen blev det ganska trångt för den hovhållning, som måste hållas. Hushållet omfattade utom landshövdingeparet följande personer: Mademoiselle Ström, Cammarjungfrun Blomberg, Jungfrun Lena Salander, Cammartienaren Carl G. Ström, Laqueierna Peter Otner, Daniel Olsson, samt Jan Wikström. Vidare funnos kuskarna Israel Israelsson och Peter

Sundin, hushållerskan Magda Åberg, pigan Anna Maria Forselia och kökspigan Maria Alberg.

Landshövding Odelström bodde på Vall hela sin tid intill hösten 1749. Efterträdaren generalmajor Gripenhielm bodde möjligen först på Vall men kunde 1751 inflytta i det nu reparerade slottet. Han synes fortfarande haft livligt intresse för sitt boställe och socknens angelägenheter. Sedan den tiden har på Vall suttit inspektorer eller arrendatorer. Enligt en karta från 1845/46 fanns på bostället åtminstone fyra boningshus, varför Hülphers uppgift (1790) att det endast fanns åbyggnad för tjänstefolk icke kan vara bokstavligt riktigt.

Enligt 1845 års beskrivning funnos 21 torp, varav det största, Stenhammar, arrenderades av grosshandlaren A. Bergöö i Gävle för 300 dagsverken och det minsta, en täppa öster om kyrkan, innehades av pigan Brita Backman för 4 qvinnodagsverken. Ett torp som är av särskilt intresse var Kungsbäck invid sockengränsen emot Gävle stads Sörbyägor. Detta innehades av grosshandlaren Wilhelm Elfbrink för 100 Riksdaler. Men härom skall redovisas särskilt.

Gävleborgs Läns Kungliga Hushållningssällskap inrättade 1855 en lantbruksskola på egendomen Sörby i Årsunda, men den flyttades snart till kungsladugården Vall, som med Kungl. Maj:ts medgivande 1858 upplåts på ett 30-årigt arrende. För ändamålet bildades av hushållningssällskapet och enskilda egendomsägare Walls Aktiebolag i vilket åtminstone 49 aktier å 1.500 riksdaler så småningom inbetalades. Under övergångstiden ambulerade skolan på Åby gård till den 1 november 1858. Dess förste föreståndare var direktören Carl Mathias Juhlin-Dannfelt, som på hösten 1860 efterträddes av direktören Anders Johan Wilhelm Fogelmarck, född 1835 den 10 maj i Västervik. För skolans räkning uppfördes ett boningshus för föreståndaren och lärare, ett hus med lärosal och bostäder åt eleverna, ladugård, stall och andra nödiga bruksbyggnader. Men hela den nya anläggningen förlades i östra kanten i närheten av Kungsbäckens utflöde i Gavleån. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1859 å Stubbvreten tillhörande torpet Kungsbäck.

Skolan löd under Lantbruksakademien och åtnjöt ett statsanslag av 4000 riksdaler. Kursen var tvåårig samt intogs varje år 6 nya elever. Undervisningen var både praktisk och teoretisk. Den senare meddelades varje vinterdagsmorgon mellan kl. 5 och 7. Av årsredogörelsen för 1863 framgår, att skolan med icke obetydliga anslag lyckats att icke allenast ånyo bebygga en icke obetydlig egendom utan också snart sagt på en gång omgiva det nya gårdsläget med erforderliga hemägor. År 1862 bestod kreatursbesättningen av 2 tjurar och 17 kor av ayrshireras, 13 kor av härjedalsras (s. k. fjällkor) samt 5 kor av blandras förutom ungdjur. En medlem av direktionen för Walls Aktiebolag var torparen på Kungsbäck, grosshandlaren i Gävle brukspatronen på Mackmyra Wilhelm Elfbrink och med dennes dotter Emma ingick Fogelmarck äktenskap den 12 november 1863. Härigenom blev han svåger både med brukspatronen Christian Lundeberg på Forsbacka och friherre Oscar von Otter på Sofiedal, vilket naturligen gav den nye skolföreståndaren en stark ställning. Med biträde av dugande lärare fick skolan ett stort anseende och bidrog i sin mån till lantbrukets uppryckning.

År 1863 hade ordföranden i Gefle, Hille och Valbo hushållningsgille skrivit i sin årsberättelse följande: »Några nyodlingar eller jordförbättringar af den betydenhet, att de förtjäna omnämnas, har ej under året försiggått inom gillet, och är ej heller att förvänta att allmogen skall egna den ringaste omtanke om sådane så länge det finnes skog att skövla. Oaktat såväl muntliga uppmaningar som pålysningar i kyrkorna, att allmogen skulle begagna sig af agronom, synnerligast för utdikningar, som Hushållningssällskapet bekostar, har ej någon anmälan om biträde av sådan försports.» Säkerligen blev det genom skolans förmedling rättelse härutinnan. Emellertid hade tidigt försports missnöje med en lantbruksskola i södra delen av länet, varför teckningslistor för en lägre lantbruksskola i Hälsingland utsänts. Hushållningssällskapets sekreterare skrev härom litet syrligt i årsberättelsen för 1863: »Vill provinsen (Hälsingland) med sina bidrag ådagalägga behovet att i dess eget sköte hava detta lärosäte; nå väl, må det då annars nära tillhands varande anmärkningen, — att företaget vore detsamma som att gå över ån efter vatten, enär länet förut har en sådan skola — falla för den självständighetskänsla som utgör det vackraste draget i denna åtgärd». Hur det nu var med dessa känslor så flyttades den 16 mars 1889 vid arrendetidens utgång skolan verkligen till Runemo i Hälsingland.

Hushållningssällskapet belönade brukspatronen och riddaren av Vasaorden Wilhelm Fogelmarck genom beslut den 16 november 1888 med dess medalj i guld, vilken konungen tillät att å bröstet bäras i band med Gävleborgs läns färger. Brukspatron Fogelmarck övertog personligen arrendet genom kontrakt den 6 juni 1888. Efter hans död den 13 maj 1893 fick sterbhuset domänstyrelsens resolution den 19 juli 1895 att övertaga arrendet. Jordbruket sköttes under denna tid av rättaren Anders Wahlberg under inspektoren Oscar Schrams överledning. Genom laga avträdessyn den 27 maj 1909 överlämnades större delen av kungsladugården Vall till Kungl. Hälsinge regemente.

Kungsbäck

Gränsen emellan Gävle stad och Valbo socken gick från ett litet röse vid Kungsbäcken i närheten av dess utflöde i Gafleån först till ett större ordinarie röse nr 1. Detta låg vid vägen från staden till Backa en bit öster om bron över den lilla bäcken. Från detta s. k. Kungsbäcksröset gick gränsen i rak linje söderut till det s. k. Stenhammarröset. En gränsregleringskarta från 1751 visar tydligt att väster om denna gräns lågo kungsladugården Valls ägor och öster därom Söderby ägor under Gävle stad. Ett vackert utritat hustecken angiver att Kungsbäck ligger med sina byggnader helt inom Valbo. De vretar i Söderby eller Sörby, som ligga närmast intill sockengränsen och söder om Backavägen hava i jordransakningen år 1724 antecknats med nr 17 och 18 samt angivits vara av fast natur och »Kungsbäck vid namn». Denna äga tillika med en hästhage innehades 1716 under Kungsbäcks gård av framlidne Öfver-KrigsCommissarien och LandsCamreraren Anders Brohms änka och barn, vilka den 8 december samma år erhöllo laga fasta härå. Brohms måg, fältcamreraren Erik Iggström ägde samma äga åren 1724—1728, varefter bergmästaren i Uplands bergmästeredöme (till vilket Gästrikland då hörde) Thor Bellander genom auktion den 29. juli 1729 tillhandlade sig denna egendom. Här är att märka, att dessa vretar voro produktiva jordar, medan till jordbruket hörande byggnader lågo på andra sidan om sockengränsen, ungefär där Kungsbäcks manbyggnad fortfarande ligger.

Säkerligen hade det område av kungsladugården, som enligt 1845 års karta och beskrivning utgjorde torpet Kungsbäck, mycket tidigt såsom ett torp arrenderats av motliggande Sörbyvretars ägare. Det framgår att det var oklart hur det förhöll sig med den jord, som utgjorde själva gårdsplanen. Arrendatorn av torpet, grosshandlaren Wilhelm Elfbrink i Gävle hänvisade till en karta med beskrivning av år 1730 varav framgick, att bergmästaren Thor Bellander begärt att till skatt få lösa den steniga skogsvreten, som låg under Gefle Slåttz ladugård under Valbo sockens rågång. Denna vret hade under »förra tider» upptagits och utgjorde 1730 »den delen av Kungsbäcks Gård- och Ladugårds figur som inom Rågången begripes». Dessutom funnos två små ruddammar »i förre tiden upptagne». Det finnes icke någon handling som visar hur det gick härmed, men antagligen fick bergmästaren köpa denna tomt, som sålunda fick samma ägare som Sörbyvretarna. Besiktningsmännen 1845 anmärkte också att det var underligt, att Elfbrink innehade denna kronans del utan arrende och hänsköt frågan till KB prövning. Antagligen har det tillgått så, att tomten i Valbo utan vidare ansetts tillhöra de övriga vretarna och tillsammans bildat egendomen Kungsbäck. För utökning av arealen för betesmark arrenderades dessutom de områden i Valbo som bildade torpet Kungsbäck och huvudsakligen omfattade den s. k. Stubbsveden — där sedan Valls herrgård uppfördes jämte fälten ungefär från Musikpaviljongen ned mot Björnvretstorpet.

Efter bergmästare Bellanders död 1740 sålde sterbhuset Kungsbäck före 1754 till löjtnanten Paco Hårleman, som sedermera blev den andre brukspatronen på Forsbacka med det namnet. Flera av Hårlemans barn äro födda på Kungsbäck, som säkerligen redan då var väl bebyggt. Den ännu kvarstående manbyggnaden kan beräknas hava uppbyggts under denna tid. Handlanden i Gävle Petter Lundin köpte sedan egendomen och sålde den i sin tur 1813 till kommerserådet Olof Elfbrink i Gävle. Från dennes tid finnes några intressanta notiser. Är 1828 i maj förrättades lagmansting i Gävle av lagmannen Herman Gyllenhaal, som med diverse släktskapsband var väl lierad med stadens borgerskap. Sålunda berättar han bl. a. huru ett stort sällskap promenerat till Kungsbäck, »ett trefligt och intagande värdshus, alltsammans med yttersta omsorg städhat och underhållet. Stället tillhörer titulus Elfbrink, som äger flera deromkring belägna s k vretar, på hvilka det bergas det bästa hö. Byggnaderna och trädgården innehafves af en enkefru Forssberg, som där idkar värdshusrörelse. Våra gästfria vänner hade här föranstaltat om en högst treflig middagsmåltid. Före maten bestegs en liten, nära belägen höjd, där man hade en intagande utsikt öfver hela staden och hafsviken.» Härav kan man sluta att Kungsbäck var ett väl hållet ställe och att de rester av park och trädgård, som ännu finnas kvar från den tiden vittna om den forna ljuvligheten. Men beträffande den goda utsiktspunkten hava tiderna förändrat sig. Kommerserådets son, grosshandlaren Wilhelm Elfbrink, ärvde 1845 Kungsbäck samt skänkte sedermera egendomen till dotter Emma, gift med direktören Wilhelm Fogelmarck genom gåvobrev den 27 juli 1887.

Under lantbruksskolans tid hade nog ladugårdens del av torpet Kungsbäck ingått i arrendet och lagts till hembruket. Egendomen Kungsbäck drevs däremot för egen del och efter brukspatron Fogelmarck flyttade inspektor Oscar Schram dit 1894 från Mackmyra och skötte därifrån den för Mackmyra, Vall och Kungsbäck gemensamma ledningen. Gävle stad hade utfäst sig att för regementets förläggning hit

ÄBYN.

i tvist med samme landshövding vid avträdessynen av Åbyn och dömdes 1776 betala ett betydligt husrötesbelopp. Gyllensvan tog ivrig del i adelsoppositionen mot Gustaf III och fungerade vid riksdagen 1778/79 som rysk pänningeutdelare.

Efterträdaren Theodor Nordenadler blev överstelöjtnant den 29 april 1772, men hann icke mer än bosätta sig på Åbyn förrän han avled därstädes den 9 december samma år. Efter honom blev Fredrik Elias Taube överstelöjtnant men tillträdde aldrig bostället utan utarrenderade det till förre inspektorn vid Axmar bruk Johan Stenfelt intill midfastan 1778. Överstelöjtnanterna Carl Göran Rehnberg (1776—1780) och Sebastian von Otter (1780—1781) bodde nog aldrig på Åbyn, vilket däremot Per Ulric Lilliehorn synes ha gjort trots långvarig bortovaro i fält. Han blev överstelöjtnant den 12 december 1781 men var i fransk krigstjänst 1782—1785. Under kriget i Finland 1788—1790 var han kommenderad som konungens tjänstgörande generaladjutant, först vid armén och 1790 vid örlogsflottan. Han fick bl. a. deltaga i det s. k. Viborgska gatloppet den 3 juli 1790. Han blev sekundchef för Göta garde 1792. Premiermajoren Fredrik Tersmeden blev hans efterträdare och arrenderade ut Åbyn till fänriken Sven Lagervall.

Under 1788/90 års krig ansåg regementschefen sig av moraliska skäl icke kunna kämpa mot Ryssland, enär kejsarinnan Katarina återskänkt hans makas släktingar några gods i Livland, vilka under Carl XI:s tid reducerats till kronan. I juni 1789 biföll Gustaf III en framställning härom och sålunda kom majoren Tersmeden att anföra Hälsinge regemente under återstoden av detta år. Träffningen vid Kaipias den 15 juli och vid Anjala den 14 augusti 1789 giva hedrande vitsord om hans och regementets tapperhet och duglighet. Efter Tersmedens avgång från regementet beslöt Kungl. Maj:t att bostället skulle från 1795 på 25 år utarrenderas. Efter utlyst arrendeauktion tecknade kommerserådet David Schinkel på Vifors bruk kontrakt härom och efter hans död fortsatte sonen kammarherre Johan Fredrik von Schinkel arrendet till dess utgång. Vid förnyad auktion i april 1820 erhölls icke något godtagbart anbud, varför dåvarande boställsinnehavaren, överste Ludvig von Post, fick ordna med jordens utarrendering. Boställets byggnader hade redan enligt Kungl. Maj:ts beslut försålts på auktion 1797 och inropats av Schinkel, vilken tid efter annan nedtog desamma så nu återstår endast en källare av den gamla bebyggelsen.

Överste von Post, som blivit regementschef redan 1815, fick ända till 1833 nöja sig med denna överstelöjtnants indelning. Detta år utfärdades en ny löne- och ackordsreglering, varefter förvaltningen av boställena övertogs av regementets boställsdirektion. Numera är egendomen styckad till olika ägare utom ett par skogsskiften, vilka ingå i statens domänfond.

Genom de täta ombytena och kortvariga vistandet har överstelöjtnanterna på »Herrgården» i Åbyn icke spelat samma roll i socknens liv som brukspatronerna på järnbruken, men de hava dock i sin mån bidragit till att giva liv och färg åt socknens historia.

Sixten Söderhielm.

---

ställa ett område gränsande intill kungsladugården Vall till kronans förfogande och inköpte därför den 30 mars 1905 av fru Emma Fogelmarck egendomen jämte några andra Sörbyvretar. Dessa utgöra nu regementets kasern- och parkområde.

KUNGSBÄCK OCH VALL.

Det var den som hette Vibron. Förra leden i detta namn innehåller ett äldre nordiskt ord *vi* med betydelsen »helig plats, helgedom». De är bevarat som byanamn bl. a. i Hamrånge, Ockelbo och Torsåker. Den medeltida kungsgården vid Skansen har till föregångare haft ett *vi*, en hednisk offerplats. Vilka hednagudar som man där hyllade, veta vi tyvärr ingenting om.

Det viktigaste som vårt studium av ortnamnen *Vall, Kungsbäck, Kungsängen* och *Vibro* lärt oss är, att det område som nu upptages av Hälsinge regementes stora övningsfält för ungefär tusen år sedan var Gävletraktens andliga och världsliga centrum. Där dyrkade man sina gudar vid Vi (i närheten av Skansen) och vid Torsvallen, där drog trafiken fram mellan Uppland och Norrland över Vibron, och där kom man väl också samman till rådslag och rättegång, och kanske även till de militära företag i österled, varom runstenarna i våra trakter ännu ge oss sina kortfattade vittnesbörd. Det som under de följande århundradena berövade platsen dess forna betydelse, var den i takt med landhöjningen framväxande staden Gävle. Dit flyttade kungens fogde, och kungsgården vid Vibron nedsjönk till att bli en stilla slåtteräng och slutligen en tummelplats för hälsingebeväringarna, de gamla vikingars sentida ättlingar.

MOHEDSMINNEN

»Wenn jemand eine reise thut, so kan er was erzählen.» Detta ofta citerade ord av den tyska folkskalden Matthias Claudius (1740—1815) kan lätt ge vid handen att det är nödvändigt att göra en resa för att ha något att berätta. Men även den som länge lever på en och samma plats — vilket för övrigt Matthias Cladius gjorde större delen av sitt liv — kan ha många minnen att skildra. Jag vill här försöka återge en del av mina erinringar från de sjutton år, 1902—1919, som jag var placerad som regementsintendent vid Hälsinge regemente.

Under denna tid hade jag fem regementschefer, den store tigaren Reuterskiöld, hovmannen De la Gardie, den sparsamme von Krusenstjerna, den barske Fock och den noble Nyström i nu nämnd ordning. Reuterskiöld var svärfar till f. d. majoren vid regementet Gustaf Swedlund, far till nuvarande överbefälhavaren. Fock var på sin tid svärfar till Hermann Göring, och von Krusenstjerna var far till författarinnan Agnes von Krusenstjerna.

Om honom berättas en del roliga historier. Han ville alltid bena upp allting. Då han tjänstgjorde som kompanichef på Karlberg anhöll en kadett om permission för att hälsa på sin moster.

— Jaha, det är således kadettens mors syster? frågade von Krusentjerna.

— Ja det vill säga, jag har fostermor.

— Jaså, ja då är det ju kadettens fostermoster.

Hälsinge regemente är ett förnämligt regemente, som fostrat många blivande generaler, såsom Tingsten, Nygren, Säfwenberg, Söderhielm och vår nuvarande överbefälhavare. När Tingsten tillhörde regementet tillfrågades han en gång, var han bodde, och gav följande svar:

— Jag brukar dels bo i Delsbo och dels bo i Hudiksvall.

Från 1689 till 1908 var Mohed mötesplats för regementet, men elva månader om året var expeditionen förlagd till Gävle. På expeditionen tjänstgjorde bl. a. en sergeant Magnusson som ett »allt i allo». En gång skulle han få tjänstledigt för att resa till en plats, där det fanns en stor fruktträdgård. Men han var svår att undvara och återkallades i tjänst. Livligt beklagande sig häröver sade han att han njutit av den härliga fria naturen och av frukterna på äppelträden.

— Men det kan väl vara skönt att komma hem till gumman, tröstade någon honom med.

Kan så vara, men på henne växer det inga äpplen, sade Magnusson.

Före min tid bodde manskapet i tält under regementsmötena, men när jag trädde till var folket inkvarterat i baracker och i två s. k. lägerhyddor. Officerarna bodde i officersbostaden och i det s. k. Bläckhornet. Underofficerarna hade särskild byggnad och mäss. Manskapsprovianten tillreddes i två kokhus och utspisningen skedde i åtta rödmålade matsalar — en för varje stamkompani — belägna i två rader på skogssluttningen mot Florsjön. Utspisningen försiggick under mycket primitiva förhållanden, i bjärt kontrast mot vad som sedermera blev fallet i den ljusa och fina manskapsmatsalen i regementets nyuppförda kaserner i Gävle.

Reveljen gick kl. 6 och väckte den sömnigaste. Sedan blev det exercis och annat ute på slätten, emellanåt fälttjänstövningar, som mest bestod i att regementet med musikkår i teten tågade ut till lämplig plats, där kokgravar grävdes och det medförda middagsmålet utspisades, varpå följde återmarsch under musik till förläggningen.

Officerarna intog sina måltider i en särskild byggnad med matsal och två sällskapsrum samt en läktare

för musikkåren, som gav konsert under officersmiddagarna. Under »Munckens tid» — regementschef, innan jag kom dit — antogs enligt uppgift inga officersaspiranter utan sångbegåvning. Följden blev att I 14 alltid hade många goda sångare i sin officerskår.

För övrigt kan nämnas att operasångare Josef Herou fullgjorde sin värnplikt vid Hälsinge regemente. Han blev ofta kallad till »tjänstgöring» på officersmässen, där han lät sin granna stämma ljuda. Officerarna vid regementet bekostade till tack härför en del av hans utbildning. Vidare kan nämnas att Otto Lindvall och Knut Söderström på sin tid tillhörde I 14:s musikkår. Den förre komponerade den en gång så omåttligt populära »Konvaljens avsked» och den senare »I sommarnatt», ett inte mindre populärt musikstycke i vår ungdom.

Året 1905 var naturligtvis även för folket på Mohed fyllt av spänning. Allsköns övningar med transport av proviant och ammunition i särskilt svår terräng anbefalldes. Vid ett tillfälle nåddes Mohed av ryktet att förhandlingarna i Karlstad hade strandat. Under en middag på officersmässen kom ett telefonsamtal till överste von Krusenstjerna. Han försvann i telefonhytten och vi lade från oss knivar och gafflar, då han dröjde borta ovanligt länge, för att alle man skulle vara klara till språng. Äntligen återkom översten, såg vår oro och sade:

— Var så goda, mina herrar, och fortsätt middagen. Det var inte fråga om krig.

Dåvarande kapten von Malmborg roade sig och andra som vitsmakare. En regnvädersdag mötte han bataljonsläkare Sparrman i kompanigatan och sade till denne:

— Hur det än regnar, käre Sparrman, så är du i alla fall doktorr.

Vitsen var väl inte den allra bästa, men en kapten Ä. skulle vid ett tillfälle återberätta den och sade:

— Hur det än regnar, käre Sparrman, så blir du aldrig — våt!

Löjtnant Holmström, sedermera major, riksdagsman och ordförande i Pensionerade Statsstjänstemäns Riksförbund, marscherade en dag med sin pluton och gjorde halt vid en byggnad, vars tak en karl höll på att tjära. Plutonchefen frågade honom om något, men fick intet svar. Då hojtade löjtnant Holmström åt mannen:

— Varför svarar ni inte?

— Jag kan väl inte vara tjärande och svarande på en gång heller!

Så kom hösten 1908. Taptot går, korum förrättas, tystnadssignalen ljuder för allra sista gången på Mohed. Slätten ligger tyst och avfolkad. Regementet bryter upp från sin gamla mötesplats och månens strålar glittrar till avsked i Florsjöns trolska vatten. Från och med år 1909 kasernerades regementet i nya kaserner vid Kungsbäck utanför Gävle. Mohed, som rymde så många minnen, var själv nu blott ett minne.

Utanför det nya kasernområdet hade ett gammalt trevligt soldattorp inretts till manskapsbibliotek. Här hade också ordnats med en soldatkyrka, som 1916 invigdes av ärkebiskop Söderblom. Invid denna kyrka, som under min tid försågs med en för insamlade medel — omkring 12.000 kr — åstadkommen piporgel, uppfördes en klockstapel, kopia av den i Ljusdal, fast något mindre. Ett gammalt soldattorp, vars tavla över dörren är försedd med texten »No 3 Jerfsö komp. 88 Hjelte», överfördes till regementets domäner.

Då manskapet behövde en plats till mera världslig fröjd föreslog jag överste Fock att inköpa Pinets dansbana från Stockholmsutställningen 1909 för medel ur den gamla lägerkassan. Köpet kom till stånd, danspaviljongen prånades upp till Gävle och placerades i regementsparken.

Överste Fock lämnade regementet 1919. Numera avlidne kaptenen Janne Högman hade en panisk förskräckelse för honom. Då han efter mottagningsmiddagen i officersmässen för det nya översteparet Nyström konverserade överstinnan och visade henne omkring i officersmässen sade han med en gest mot Focks porträtt, som hängde bland de övriga regementschefsporträtten:

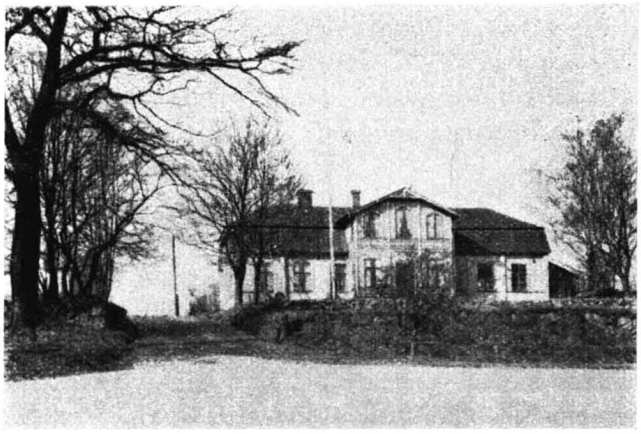
— Ja, å där har vi Focken. Å de ska jag säje'na att de är bäst å ha'n hängande på vägga.

Under min första tid vid Hälsinge regemente var de indelta soldaterna, Snäll, Spjut och vad de nu hette allt, ganska talrika. Skaran minskades dock rätt snart. Jag hade tillfälle, då det gällde utdelning av gratialistmedel, att stifta närmare bekantskap med dessa gamla sega, plikttrogna knektar.

Minnena tränger på. Det skulle kunna berättas mycket mer om Mohed och regementet, som 1924 firade 300-årsminnet av sin tillkomst. Lennart Torstenson, den frejdade fältmarskalken på Gustaf II Adolfs tid, var dess förste chef. Och som slutstycke vill jag ta en vers ur en dikt som skrivits till ära för denna gamla mötesplats:

Jag minns den ljuva tiden,
jag minns den som i går;
fast längesen förliden
den klart för minnet står.
Mohed, min hyllning får du,
du är på minnen rik,
och för mitt minne står du
liksom en skön relik!

Ewert Unger.

Rustmästargården

Söderhamn och det svenska försvaret

Av rektor A. Liander

Långt innan Gustaf II Adolf gav privilegier åt det nya stadssamhället vid Söderhamnen, hade denna bygd tagit del i Sveriges försvar. Genom Ledungsordningen var alla landets kustbygder från danska gränsen i söder ända upp till Västerbotten i norr indelade i skeppslag eller i ännu större enheter, vilka hade till uppgift att uppsätta och utrusta flottan, vårt lands då viktigaste och så gott som enda försvarsgren. Skeppslaget var både försvarsområde och judiciellt område, det var alltså identiskt med tingslaget. När Sveakungen påbjöd ledung, skulle invånarna i varje skeppslag uppsätta och bemanna ett flottans fartyg, förse besättningen med proviant och vapen, sköld och svärd, järnhatt och spjut, båge och pilar samt hålla fartyget krigsberett på bestämd plats. Söderalabygdens bönder utrustade med all sannolikhet sitt skepp någonstans inne i den vattenled, som nu markeras av Söderhamnsån, men örlogsbasen för bygdens skepp låg måhända i Norralaåns vattensystem. Här kunde skeppen ligga tryggare bakom skyddande holmar, och om en övermäktig fiende seglade in genom ett av sunden, kunde skeppen föras ut mot havet genom en annan segelled.

Med tiden förlorade flottan något i betydelse. Ett nytt vapen i lantförsvarets tjänst, rytteriet, sattes upp. Varje bonde, som kunde ställa häst och karl till konungens förfogande, kunde därigenom vinna både adelskap och skattefrihet, men knappt någon enda av Söderhamstraktens bönder hade väl sådana ekonomiska villkor, att han vågade göra sådant åtagande. Emellertid var det inte bara folkungaregimens beridna trupper, som gjorde att flottan för en tid kom i skymundan. De hemmagjorda skeppen seglade långsammare och manövrerade mindre snabbt än än kontinentens fartyg, vilka byggdes av erfarna fackmän. För att få bättre båttyper och kunnigare sjöfolk på de svenska fartygen, började man av skeppslaget ta ut skatt, ledungslame, i stället för prestationer in natura. Men skatten användes icke alltid, och i synnerhet icke på Magnus Erikssons tid, till sitt avsedda ändamål.

Under den tyska regimen, Albrechts av Mecklenburg regeringstid, togos försvarsproblemen upp från en ny synpunkt. Till flottan och hären lades nu ett nytt vapen, kustförsvaret. Genom fyra viktiga befästningar, Gaddaborg i Gästrikland, Faxehus invid Söderhamn, Styresholm i Ångermanland och Korsholm i Österbotten skulle man kunna behärska sjöfarten på Bottenhavet och hålla väldet intakt. Albrecht märkte, att det drog ihop sig till storm mot honom, den tyske inkräktaren. Efter ett par decennier vräktes han också från tronen. Margaretas och Kalmarunionens tid var kommen, men ljusare och lyckligare blev väl inte den tiden för Hälsinglands folk.

Redan Albrecht hade visat sig mån om att ta ut skatterna till sista öret. Skeppslagets befälhavare fick order om att besöka gårdarna i sällskap med tyska fogdar, som ingenting visste om svenska rättssedvänjor och inte kände hälsingelagen. Häst och ko togs i mät, det var rovriddarnas tid. Ännu finns ett brev i behåll, skrivet i Norrala och adresserat till konung Albrect, i vilket det klagas över hård och omänsklig behandling. Faxehus blev symbolen för det utländska förtrycket.

Utländska och svenska befälhavare växlade på Faxehus, men hatet växte. Borgen skulle bort, lag och ordning upprättas igen. Engelbrekts apell till bonderesning fann gensvar i hälsingebygderna, och sedan befälhavaren på Korsholms fäste Erik Puke vunnits för saken övergick man till handling. Puke sände en finsk här till hälsingekusten. Den landsattes i Enånger på Korsholms udde, namnet efter Korsholms fäste. Finnarna förenade sig med en nordhälsingsk bondeskara från Delsbo och en västhälsingsk från Rengsjö och Mo, och gemensamt gingo de en septemberdag till angrepp mot Faxehus, som brändes ner, varefter befästningarna raserades. Detta hände 1434.

Genom denna handling hade hälsingebönderna redan tagit ställning i de förbittrade svenska inbördesstriderna vid medeltidens slut. De hade slutit upp på det nationella partiets sida. Deras sak var Engelbrekts och Gustaf Vasas, Sverige skulle göras fritt från utländskt välde och utländska inflytelser. Det

var därför icke förgäves som Gustaf Vasa vädjade till hälsingebönderna från Norrala kungshög, Sydhälsinglands centralort. Långsamt och dröjande kommo de med och kämpade vid dalkarlarnas sida i åtskilliga bataljer under befrielsekriget.

Under Gustaf Vasas kraftfulla regering nydanades försvaret. En modern flotta anskaffades och hären omorganiserades. I Vasatidens hälsingefänika enrollerades många från våra bygder, mestadels beväpnade med befrielsekrigets vapen, armborst och järnskodda pilar, ibland därjämte en yxa i bältet. Fänikan ingick som del i Vasatidens stora norrlandsregemente. Men vapnen ändrades. Bössan ersatte armborsten. Det är två sådana bössor, sammankopplade vid mynningarna och ställda i en liten båt, som utgör Söderhamns stads vapen. Bössorna och stadsvapnet tillhöra Gustaf II Adolfs tid. Det var han som grundade Söderhamn samt gav staden privilegier och donationer.

Det fanns många skickliga gevärssmeder i hälsingesocknarna. Om de kunde sammanföras till en enda plats, skulle gevärssmidet kunna rationaliseras och arbetsresultatet mångdubblas. Med klar blick för den svenska arméns vapenbehov utfärdade Gustaf II Adolf ett brev, i vilket Hälsinglands bössmeder ålades att flytta till Söderhamnen. Där ville konungen anvisa dem jord till bosättning, där skulle den nya staden Söderhamn ligga. Söderhamn blev för ett par sekler hela Sveriges gevärssmedja. Vapenfabriken, gevärsfaktoriet kallad, fick drivkraft av den brusande ån, bössor, pikar, vapenbälten och andra geråd för krigets värv tillverkades. Med vapen, smidda i Söderhamn, kämpade de svenska härarna under Gustaf II Adolf, Banér, Torstensson och Wrangel på Europas Kontinent. Sverige blev en stormakt.

De söderhamnska vapnen följde Karl X Gustaf på hans flygande, sägenomspunna ilmarscher och med dem skrevs nya blodiga segrarnamn på de svenska regementenas fanor, Lund, Landskrona, Narva, Gemäuerthof. Med dessa vapen i handen avtågade också en gång de svenska knektarna från segertribunen. 1808—1809 års finska krig blev den trista epilogen.

Under senare hälften av 1600-talet blev Söderhamn något av en militärstad. Vid Mohed, 1 ½ mil västerut, där tvenne landsvägsstråk från länets olika delar korsa varandra, hade fr. o. m. 1689 Hälsinge regemente sin mötesplats. Söderhamn blev regementets stad vid uppköp och affärer, vid resor till inrikes eller utrikes ort. Regementets musikkår spelade ofta på stadens restauranger. En och annan av officerarna blev på ålderdomen söderhamnsbo. Stadens kyrkogård blev deras sista viloplats. Namn såsom överstelöjtnant Åkerman, major Fougberg m. fl. äro här alltjämt i gott minne.

När regementet 1909 avflyttade från Mohed, fick Söderhamn sorg. Staden hade gärna velat ta emot och bli värd för hembygdens militära förband, men Gävle låg närmare Mellansverige och hade även i övrigt bättre möjligheter att erbjuda.

Så kom första världskriget. I Söderhamn samlades landsstormen, landstormsmän i civil mundering, midjerem, trekanthatt, armbindel och gevär sändes till de yttersta skären för att stå på post. Skada att en så här pass allvarligt hållen uppsats inte kan ta med något av de lustiga och mustiga historier, som knyta an till detta skede i vår försvarshistoria. Efter den febriga och oroliga mellankrigstiden kom så andra världskriget. Söderhamn blev ett utbildningsläger, åtminstone första tiden. Marscherande trupper på gatorna, kommandorop, uniformer, staden visade ett nytt ansikte.

När de svenska luftstridskrafterna senare utökades, fick även Söderhamn sitt eget militära förband, Hälsinge flygflottilj. Staden tog emot flygets gossar med öppen famn. Både befäl och meniga skulle känna sig lika välkomna, ty i den nya flottiljen såg söderhamnarna någonting att hålla av och att sluta upp omkring, ja något att vara stolt över. Hälsinge flygflottilj har i fullt mått blivit en ersättning för den förlust som Hälsingland led, då hembygdsregementet utvandrade till Gästrikland.

Höjden med lämningarna av Faxehus

Överstelöjtnantbostället Åbyn i Hamrånge

Överstelöjtnantens vid Hälsinge regemente boställe, Åbyn nr 16 i Hamrånge socken, räknat såsom 1 ½ hemman är icke någon egendom, som kommit i kronans ägo genom reduktion eller liknande transaktion utan den har den 18 mars 1684 inköpts från landsdomaren i Gästrikland (1680—1709) Samuel Torsell. Dess förste innehavare var Carl Silfversparre, vilken den 7 augusti 1683 kommit till regementet som överstelöjtnant från beställning som kapten vid Livgardet. Från hans första tid finnes ett tidstypiskt minne. Landshövdingen Urban Hjärne gjorde 1685 en tjänsteresa till de norra orterna och kom i kvällningen den 25 augusti till Hamrånge, där han logerade hos länsmannen i Berg, medan två andra följeslagare »drogo in till Åbyn hos överstelöjtnanten Silfversparre». Påföljande morgon antecknades i resehandboken: »Och som vi efter de camrater, som hos Öfverste Lieutenanten gästade intet bida kunde, reste vi så sakteliga förut genom en stor skog. Imedlertid kommo baron Fleming och Flodin efteråt, väl beskänkte.» Man kan väl tänka sig vilken fröjd och fyllda pokaler det varit vid ett så rart främmande. Annorlunda tillgick det nog den 29 juni 1694, då överstelöjtnanten Johan Sparre hade nåden bjuda sin konung Carl XI på middag. Det var på hemväg från sin norrlandsresa som konungen efter att hava åhört predikan i Hamrånge kyrka gästade sin troman. Sparre kvarbodde på Åbyn till 1699, då han blev överstelöjtnant vid Skaraborgs regemente.

Det kan vara högst tvivelaktigt huruvida efterträdaren Christian von Bruckner, kom att bosätta sig här, utan bostället var nog under första tiden av det stora nordiska kriget utarrenderat medan överstelöjtnanten var i fält. von Bruckner stupade vid Liesna den 29 september 1708. Den 18 oktober 1709 blev Reinhold Henrik Horn af Ranzien överstelöjtnant och den 3 februari 1710 sekundöverste vid regementet med bibehållen indelning. Han och hans maka i hennes fjärde äktenskap, Sophia von Berends, lät 1710 måla och förgylla predikstolen i gamla kyrkan, varav rester fortfarande finnas kvar. De skänkte även 1711 till kyrkan två stora ljusstakar av malm i vridet arbete med lejonfötter. Den ena staken blev visserligen förlorad 1721, men en ny likadan anskaffades sedermera. 1714 uppsattes en numera förkommen sköld med Horns vapen i kyrkan. En list under altartavlan i gamla kyrkan har följande inskrift: »Anno 1721 den 18 Maij plundrade Muschoviterna denna kyrka och hela den Öfriga församlingen uti aska lade». Överstelöjtnantsbostället delade samma öde. Det innehades då av Peter Julius Starenflycht, som efter hemkomsten i november 1717 från fångenskap vid Tönningen blivit överstelöjtnant vid regementet. Hans maka, Ingeborg Franc, föll i ryssarnas händer men lyckades undkomma och fly till Ockelbo. Familjens förlust av personliga lösören uppskattades till 11.000 daler silvermynt. Antagligen hade fru överstelöjtnantskan vid detta olyckliga tillfälle såsom gäster regementschefens svärföräldrar, överstelöjtnanten Lorentz Bruncrona med sin holländska maka, Dorotea Lucretia Schaum. Dessa befunno sig på resa till Hälsingland och blevo alldeles utplundrade samt överstelöjtnanten dessutom »af Ryssarne ½ mijhl från byn atraperad, afklädd och med 2 spiut stucken i bröstet».

Bostället blev 1726 ånyo uppbyggt under interimöversten Lorentz von Numers tid och med det utseende och omfattning, som framgår av modellen i Gävle Museum och finnes avbildat i Bocken 1942. von Numers hade den 7 december 1717 blivit överste vid regementet samt fört detsamma under fälttåget i Norge 1718, men när den ordinarie regementschefen återkom från fångenskapen i Ryssland fick von Numers den 12 december 1721 nöja sig med överstelöjtnants indelning. Angående sina villkor

skrev han 1727 följande, som belyser situationen för många dåtida officerare: »Eders Kongl Maj:t lärer förmodel:n i nådigt minne hafwa, huruledes jag uti Femb åhrs tid i Fällt commenderatt det mig i nåder anförtrodda Helsingska Infanteri Regemente, nu till des jag wid Framl. Hr Generallöjtnanten Focks återkomst utur des fångenskap detsamma måst till honom afträde och mig med Öfwerste Leiutenants Indelningen vid samma regemente åtnöja låta. Hwarwid jag och hafft den Olyckan, at så wähl sjelfwa det mig anwista Bostället, som de flesta af Indelningshemmanen redan 1721 utaf Ryssen blifwit upbrände och alldeles förhärjade, så at Åboerne ännu i denna stund och inntill 1728 njuta till godo de af Eders Kongl. Maj:tt dem allernådigste förundte Frihets Åhren och jag således måst emottaga största delen af min ringa lön effter Crono-wärdering utur Kongl. Statz-Contoiret: Så har icke heller mitt Boställe kunnat åter bebygdt blifwa förr än 1726. Emellertid har jag till att med mitt hushåld någorlunda komma under tak måst 2 gånger om Åhret med största möda och beswär flytta hit och djt, hvilket mig alldeles ruineradt». Han blev också den 29 februari 1728 chef för Tavastehus regemente.

Efter honom blev överstelöjtnanten vid Jämtlands dragonregente Carl Grubbe transporterad hit 1728 och bodde på Åbyn åren 1730—34, där han säkerligen dog i juni 1734. Hans änka, grevinnan Anna Maria Barck satt kvar på bostället till 1736, varefter den förutvarande chefen för Hälsinge tremänningsbataljon Gustaf Reinhold Skogh blev överstelöjtnant och bosatt på Åbyn. Han hade fört bataljonen under fälttåget i Norge 1718 och samtidigt varit generaladjutant vid den jämtländska armén. Efter kriget blev bataljonen understucket regementet och Skogh fick först en överstelöjtnantsbeställning i Finland men fick den 30 december 1734 transport till Hälsinge regemente. Han avled den 9 april 1739 och eftersom han icke finnes antecknad i Hamrånge dödbok för detta år kan vara osäkert om dödsfallet skedde på Åbyn. Emellertid finnes en upptecknad tradition, att det är hans sorgevärja, som hängde på södra korväggen och över hans grav i den gamla kyrkan. Eftersom hans änka, Helena von Beckern, kvarbodde på Åbyn under 1740, har denna tradition mycket som i alla fall talar för sig. Emedan dödboken har en lucka för åren 1727—1738 kan icke kontrolleras huruvida det icke möjligen är Carl Grubbe, som har sin grav i kyrkan och om det är hans värja, som fortfarande finnes kvar.

Georg Bock var född 1688 i Reval, varför det kan vara osäkert med hans påstådda härstamning från Hälsingland. Men i alla händelser var han en så tapper och förtjänt officer, att han dagen efter sin utnämning till major vid Norrlands änterkarlregemente den 18 november 1717 blev av Carl XII adlad med namnet von Bocken. Efter att ha erhållit avsked 1721 återinträdde han i tjänst såsom överstelöjtnant vid Hälsinge regemente 1739 och erhöll avsked 1744. Han kvarbodde på Åbyn till 1745 och dog ogift i Gävle den 26 februari 1746, varför det kan vara osäkert om han verkligen ligger begraven i Hamrånge.

Reinhold Otto Fock var son av den överste Fock, som blev fången vid Poltava samt hade för ovanlighetens skull tjänat hela sin tid vid regementet, när han 1744 blev överstelöjtnant och bodde på Åbyn 1746—1750 tills han blev chef för regementet. Carl Fredrik Lillienberg blev därefter överstelöjtnant den 22 mars 1750. Han hade som kapten vid regementet bevistat finska kriget 1742 och hade under anfallet vid Ravijoki fört avantgardet. Han hade även bevistat pommerska kriget 1757—1762 varunder han blev överste i armén 1760 samt den 6 augusti 1765 överste för ett värvat regemente i Pommern. Han bodde på Åbyn 1752—1767.

När Fredrik Gyllensvan den 21 december 1765 erhöll transport till regementet som överstelöjtnant var han en livligt intresserad politiker, som under 1760/61 års riksdag verkat för mösspartiets räkning. Till Hamrånge kom han 1767 och blev den 14 oktober 1770 invald i det första kyrkorådet, som organiserades i socknen. Regementschef blev han den 29 april 1772 och var bland dem, som av det då härskande mösspartiet utsändes i provinserna för att lugna den rådande oron över det politiska och ekonomiska tillståndet i landet. Före statsvälvningen den 19 augusti avsågs han att med sitt regemente beordras till Stockholm till skydd för mösspartiet, men efter densamma blev han praktiskt taget berövad befälet, enär landshövdingen Karl Sparre av Gustaf III beordrades att taga överbefälet över de i hans län befintliga trupperna. Gyllensvan var i hög grad förbittrad häröver, men måste finna sig i detta liksom i representationsförändringen, fastän han ansågs missnöjd och opålitlig. När Hälsinge regemente 1775 skulle sända till Karlskrona en arbetskommendering på 1.000 man, lät Gyllensvan, för att få fullt antal, även oexercerade rekryter, som voro i årstjänst ingå i kontingenten. Härigenom kom han i tvist med landshövdingen N. Gyldenstolpe. Ärendet drogs inför Krigs-Collegium och rättegången, som på sin tid väckte ett oerhört uppseende, slutade med att Gyllensvan genom Gustaf III:s påtryckning blev den 24 november 1775 förklarad sitt ämbete förlustigt, vilken dom fastställdes av konungen den 13 maj 1776. Till råga på allt råkade Gyllensvan även

Forts. sid. 19.

REGEMENTETS DAG 1952

Vädrets makter voro även detta år synnerligen vänligt stämda mot arrangörerna för Regementets dag och solen strålade från en klarblå himmel när festligheterna började med fanparad och krigsmans erinran på lilla fältet. Regementspastor Lewis Nyberg höll korum och till tonerna av musikkårens sprittande toner defilerade de nyinryckta rekryterna förbi överste Berggren. Plutonchefsskolans elever satte stil på förbimarschen när de som sista pluton passerade översten i nära nog perfekt marsch.

Många gävlebor hade stigit upp i ottan för att bevittna det enkla men vackra skådespel som flagghissningen på Rådhustorget utgjorde, och när festligheterna uppe vid regementet började hade åtskilliga tusen gävleborgare sökt sig upp till lilla fältet och regementsparken.

I parken bjöds det som vanligt nöjen av de mest skilda slag. Regementsorkestern under musikdirektör Baltzar Bäckström gladde musikälskarna med en njutbar konsert. Men det var inte bara andlig spis som bjöds, på lottornas servering kunde man få läskedrycker och härligt kaffe med dopp.

Barnen hade en trevlig dag i parken. Tuff-tuff-tåget blev våldsamt populärt och att rida gillade ungarna högt och rent, men då skulle naturligtvis en rekryt vara med och hålla i hästen annars hade det blivit litet väl riskabelt. Ett nöje som passade både stora och små, var den stora friluftsbiografen där det visades många trevliga filmer. Gondolturer i Gavleån tillhör inte vanligheterna och därför var det många som passade på tillfället att ta en tur längs de lummiga stränderna.

På friluftsteatern hade Macce Kjellin som vanligt samlat ihop en fin samling artister och programmet blev också verkligt lyckat trots att Macce själv inte hade möjlighet att vara conferensier. Befälseleven Bruno Ekberg var en fullgod ersättare.

Det gjordes också idrottsliga prestationer av skilda slag. På övningsfältet ägde prishoppning rum under överledarskap av överstelöjtnant Wachtmeister. Flergrensstafetten fick sensationellt nog samma segrare som året innan. Det var SJ i korpklassen och 1951 års jägare i militärklassen som på detta sätt befäste sin suveränitet. Men det var hårda och spän-

nande tävlingar särskilt i militärklassen där jägarna slog 2:a kompaniet med bara tre sekunder.

Laxmiddagen i regementets festligt dukade matsal blev något av en höjdpunkt. De 500 gästernas belåtenhet var inte att ta miste på och man klämde också i ordentligt med hurraropen när överste Berggren utbringade ett leve för regementets matmammor.

Kamratföreningens guldplakett för förtjänstfulla insatser inom föreningen tilldelades kapten Gert Nilsson, förvaltare Helmer Nygren och häradsdomare Jonas Andersson.

Överstelöjtnant Wijnbladh som för första gången deltog i kamratmiddagen tackade för välfägnaden.

Klockan 24.00 gick tapto och så var åter en lyckad Regementets dag till enda.

Kamratföreningens styrelseberättelse

Årsmötet ägde rum under sedvanliga former, vars detaljer framgår av artikel i årets Bocken.

Föreningens plakett tilldelades häradsdomare J. A. Andersson, förvaltare H. Nygren och kapten Gert Nilsson.

Föreningen var representerad såväl vid Kamratföreningarnas vårparad i Stockholm som vid högtidligheten på Strömvallen den 6. juni.

Vid årsmötet nyvaldes häradsdomare O. Östling efter rektor O. Hammar, som undanbett sig återval varför styrelsen nu har följande sammansättning:

Överste Berggren ordförande, major Dyberg vice ordförande, kapten Nilsson, förvaltare Andersson kassör samt överstelöjtnant Sohlén, riksdagsman Jonsson, häradsdomare Östling, riksdagsman Fröderberg, vaktmästare Månsson, häradsdomare Andersson,

revisorer: banktjänsteman Engström, herr Persson, vaktmästare Rosengren,

revisorssuppleanter: stadsmäklare Löfgren, redaktör Wickberg och furir Trygg,

valberedning: kapten Söderhjelm, kamrer Müntzing och ingenjör Ygge samt suppleanter till dessa polisman Hofvenstam, musikfanjunkare Lennström och fanjunkare Gustavsson.

Kassans ställning den 31. december 1952:

Behållning	Kr.	2.184: 06

Fördelning:

Bank	»	220: 58
Postgiro	»	373: 48
Kamratnålar i lager	»	1.590: —

Gävle den 26. maj 1953.

Gert Nilsson
Sekreterare.

Bästa skyddet är Sparbanksboken

Spara i hembygdens Sparbank

GEFLEBORGS LÄNS SPARBANK

GUSTAFSBRO

Lagrat

Klass I

Rekommenderas!

AB Gefle Förenade Bryggerier

Ordertelefon: 29260

Södra Norrlands Trädgårdscentral

Förening u. p. a. SKÅNELAGRET

Drottninggatan 45 - Gävle

Frukt- och Trädgårdsalster i parti

När Ni köper
RYGGSÄCKAR
KARTFODRAL
PISTOLFODRAL
TÄLT m. m.

kontrollera att vidstående varumärke — "HÄSTHUVUDET I HÄSTSKON" — finns påstämplat. Det är garantimärket FÖRNÄMSTA SVENSKA FABRIKAT

OSCAR ÅHMAN

Civil- & Uniformsskrädderi

N. Kungsgatan 5

Stor sortering av engelska och svenska tyger

Ej blandade *Äkta uniformstyger*

Telefoner:
20416 och 13916

OLSSONS
BLOMSTERHANDEL

Nygatan 15
GÄVLE

Restaurant
Skeppet

LUNCH
DINÉ
SUPÉ

A'la carte

Goda viner Öl från fat

KONDITORISERVERING

— Musik —

LIDHOLMS

- Norrlands största Herraffär -

Herrkonfektion
Herrekipering
Gosskläder
Gossekipering
Damsport
1:a klass Beställningsskrädderi
Tyglager
Herr- o. Damskor

LIDHOLMS
DROTTNINGGATAN 30

Tel. 29240 (gruppanrop) **växel**

Grohmanns
Frukt, Choklad
Konfektyrer

Nygatan 31, Gävle
Tel. 20069 & 20637

MILITÄR=*ekiperingen*
I GÄVLE

CARL A. OHLSSON
Drottninggatan 23 *GÄVLE*

Färghandeln med den stora sorteringen i

Grundad 1894
Medlem av Sveriges Färghandlares Riksförbund

ARTISTMATERIAL - FÄRGER
KEMIKALIER - PARFYMER
SJUKVÅRDSARTIKLAR

Erik Lindberg Färghandel AB

Centralpalatset, Gävle *Tel. växel 29740*

TRETORN

ledande märke
i GUMMISKOR

Skomagasinet

Drottninggatan 33 **Gävle** **Tel. 23577**

Småannonser

under rubriken
Till salu, Önskas köpa, Utbjudes hyra, Önskas hyra, Lediga platser, Platssökande och **Diverse**
nå en stor läsekrets i

Norrlands-Posten
GEFLE-POSTEN

Telefon 297 00, växel

Bocken 1953
Dokumentet är skannat med upplösningen 300 pixlar/tum (120 pixlar/cm) och är direkt överfört till filformatet PDF (ver 6.0 eller senare). Arbetet har utförts av **Ulf Holmberg 2008-04-25**.